

1. Кравець Д. В. Творча діяльність Григорія Чубая в українській літературі 60-х – поч. 80-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 / Кравець Дмитро Володимирович. – К., 2006. – 16 с.
2. Літературно-мистецький самвидавний журнал «Скриня» (1971) / упоряд. і авт. вступ. ст. Василь Габор. – Львів : Наук.-дослід. центр періодики ЛНБ ім. В. Стефаника, 2000. – 50 с.
3. Чубай Г. Плач Єремії / Г. Чубай. – Львів : Кальварія, 1998. – 317 с.
4. Чубай Г. П. Говорити, мовчати і говорити знову : вірші / Г. П. Чубай. – К. : Молодь, 1990. – 144 с.

Шарагіна Ольга. *Художественно-семантическое осмысление концепта тишина/молчание в поэтической палитре Григория Чубая.* Рассмотрены поэтические произведения Григория Чубая из сборника «Пятикнижие». Предпринята попытка выяснить реализацию литературной концепции «тихой лирики» в стихах поэта через коммуникативные конструкции natural silence – тишины и homo silence – молчание как средства выражения собственной эстетической позиции с помощью системы индивидуальных художественных средств, среди которых следует выделить: отсутствие знаков препинания, свободный стих (верлибр), удачные вкрапления суржика и собственные неологизмы. Доказано, что качественная парадигма концептов тишины/молчания отмечается глубоким отражением внутреннего состояния лирического героя. Язык поэта обогащается изысканными тропами и стилистическими фигурами и наполняет имплицитные образы naturalis silentio и homo silentio сакрально-энигматическим содержанием. Коды безмолвия особенно весомые в интимно-личностной, пейзажно-натуралистической и автокоммуникативной плоскостях поэтического текста Григория Чубая.

Ключевые слова: семидесятники, «тихая лирика», natural silence – тишина, homo silence – молчание, герметизм.

Sharahina Olga. *Art and Semantic Understanding of the Concept of Silence in Poetic Palette Gregory Chubay.* In the article considered the poems from the collection of Gregory Chubay “Pentateuch”. An attempt to clarify the implementation literary concepts “quiet poetry” in poems artist through communication concepts natural silence – silence and homo silence – silence as a means of expressing their own aesthetic positions through a system of individual artistic means, among which stand out: lack of punctuation, free verse (vers libre), good blotches everyday speech and own neologisms. It is proved that the qualitative paradigm concepts silence marked a profound reflection of the internal state lyrical. Language poet riches in refined stylistic tropes and figures and fills implicit images naturalis silentio and homo silentio sacral and enigmatichnym content. Codes voiceless especially important in an intimate and personal, landscape and naturalistic and avtokomunikatyvnyi planes Gregory Chubay poetic text.

Key words: seventies, “quiet poetry”, natural silence – silence, homo silence – silence, hermetism.

Стаття надійшла до редколегії
14.11.2014 р.

УДК 821.161.2.09

Катерина Шахова

«Реінкарнація» національного жанру в «Записках на зап'ястях» Лесі Воронюк

У статті розглянуто жанрову своєрідність «Записок на зап'ястях» Лесі Воронюк, обумовлену оригінальним синтезом жанру записок із поезією в прозі; досліджено поетику назви, образ оповідачки, сюжет. Встановлено основні й специфічні ознаки записок у творі, позначені впливом індивідуально-авторського стилю на формування особливого жанрового коду.

Ключові слова: записки, поезія в прозі, оповідач, жанр, стиль.

Постановка наукової проблеми та її значення. Початок ХХІ ст. ознаменувався продуктивним функціонуванням записок у художній літературі: Ліна Костенко «Записки українського самашедшого» (2010), Юрій Винничук «Записки пройдисвіта» (2000), молоді автори – Олександр Горобець «Заручник спокуси, або Записки гламурного коханця» (2010), Леся Воронюк «Записки на зап'ястях» (2010). Записки дають можливість показати сучасну епоху багатогранно, як поліфонію різноманітних тем, проблем, ідей. При цьому увага зосереджується на внутрішньому світі наратора – репрезентанта сучасної доби, чії думки й висновки зазвичай є критичним зрізом і виразником поглядів автора і

його покоління. Такими є «Записки на зап'ястях» Лесі Воронюк. Це водночас і назва третьої книги перспективної чернівецької письменниці, лауреатки міжнародних літературних премій «Гранослов» (2007) та імені Олеся Гончара (2007), авторки прозових збірок «Жовтий янгол» і «Серце сонця», активної громадської діячки, ініціаторки Всеукраїнської акції День вишиванки та голови Всеукраїнського фестивалю молодого етнічного кіно «Кіноетніка», журналістки телеканалу «СТБ».

У короткій анотації до книги зазначено, що «Записки на зап'ястях» «формульно можна назвати іншою прозою – філософією першого покоління свободи» [1, с. 2], а також «розмовою з людиною і Всесвітом, які так потребують відвертості і любові» [1, с. 2]. Книга складається з трьох творів: «Записки на зап'ястях», «Мукомол», «Скажені», які досі не були об'єктом спеціального дослідження. Отже, **актуальність** розвідки зумовлена спробою вперше розглянути жанрову специфіку «Записок на зап'ястях» Лесі Воронюк.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На жанрову своєрідність «Записок на зап'ястях» вказує, по-перше, назва твору; по-друге, уточнює авторський підзаголовок до всієї книги – поезія в прозі – «реінкарнація розкішного національного жанру» [1, с. 2], вираженого й у попередніх прозових збірках письменниці. Проте особливість жанрового коду твору, що став об'єктом вивчення, обумовлена, передусім, саме формою записок: «<...> думки ведуть за собою, мов за світанком. Вчуся їх не губити, бо вони вірять у мене. У думці стільки простору, у мені – стільки сили! Пишу на колінах і не відчуваю пальців...» [1, с. 7–8], – занотовує у «Записці першій» оповідачка, прототипом якої є сама Леся Воронюк.

Жанрова природа записок малодосліджена в сучасному літературознавстві. Спорадичні згадки й лаконічні характеристики записок можна знайти в працях О. Галича, В. Захарова, В. Пустовіт, І. Савкіної, А. Скрипник, Т. Черкашиної та декількох інших науковців. Досить поверхово жанр записок визначають в «Літературознавчій енциклопедії» за редакцією Ю. Коваліва, «Літературній енциклопедії термінів і понять» за редакцією О. Ніколюкіна, «УЛЕ».

Поезія в прозі – більш розроблений жанр в українській літературі, про що свідчать дисертації О. Бігун, О. Івасюк, А. Підпалого, Т. Чепурняк. У контексті творчості того чи іншого письменника окремі аспекти поезії в прозі аналізували О. Гнідан, О. Камінчук, М. Кодак, В. Лесин, Н. Мришук, Ф. Погребенник, Н. Шумило та ін.

Мета статті – розглянути своєрідність жанрової моделі поезії в прозі «Записок на зап'ястях» Лесі Воронюк. Відповідно до цього поставлено **завдання**: визначити жанрові ознаки твору; схарактеризувати образ оповідачки (головної героїні); акцентувати на поетиці назви й ключових моментах сюжету.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поезія в прозі – синкретичний жанр, який рівноцінно поєднує ознаки двох родів літератури, це «<...> короткий ліричний настроєвий твір, наближений за формою представлення до прози, а за мелодикою, підвищеною емоційністю та ліричним сюжетом з елементами спорадичного (оказіонального) римування – до поезії, але без розміру, регулярного римування, строф» [4, с. 189–190]. Визначальною особливістю поезії в прозі, на думку, Т. Чепурняк, є «<...> невеликий обсяг, що ріднить її з власне поезією. Невід'ємною рисою художньо-образної системи постає настроєність, яка нерозривно узгоджується з чуттєвістю. Намір автора викликати в реципієнта емоційну реакцію реалізується через фрагментарність текстового матеріалу» [7, с. 5]. О. Івасюк стверджує, що в епічному творі «<...> письменник дає герою можливість діяти у відповідності з його характером, психологією, світоглядом. У поезії в прозі автор висловлює своє ставлення до зображеного, тут домінує емоційна стихія, яка забарвлює твір своєрідною інтонацією, мелодійністю фрази, абзацу, милозвучністю цілого твору» [3, с. 7]. Цей жанр часто подібний до етюд, образка, акварелі, шкiца, адже вони покликані передати враження, роздуми митця.

Записки як своєрідний жанровий різновид прози характеризуються: 1) нарацією від першої особи, яка детермінує інтимізацію оповіді, сповідальність, перевагу суб'єктивного, емоційного висвітлення подій; 2) своєрідним типом самосвідомого героя-оповідача, «який стає автором «записок», від його особи ведеться розповідь про події, що відбулися з ним або кимось іншим» [6, с. 112]; 3) акцентом на вираженні особистого ставлення письменника до зображуваного (І. Савкіна розглядає записки як «деперсоналізований щоденник» [5]); 4) домінуванням достовірності й фактографічності в поєднанні з художнім висвітленням подій у творі (часто наявністю автобіографічних елементів);

5) з формального боку запискам притаманні: наявність жанрового маркера в назві чи підзаголовку; уривчастість і фрагментарність тексту; необов'язковістю хронології й датування записів; часто значна часова відстань між нотатками; відсутність чіткої канонічної форми, що зумовлює активний синтез з іншими жанрами.

Записки, написані як поезія в прозі, є досить оригінальним жанровим експериментом: сприяють оновленню обох жанрів, зокрема записок, у яких переважає ліричний струмінь над подієвістю, почуття та емоції посилюються використанням широкого спектру зображально-виражальних засобів, вільного виходу думки як потоку асоціацій, імпресій, рефлексій тощо; відзначаються особливою композиційною побудовою, для якої головне – асоціативно-смысловий поділ тексту саме на записки, а не «абзаци, подібні до строф» [7, с. 5]; акцентують на історії їх створення: художні записки народилися зі спонтанних щоденних нотаток (наслідків подій, що вразили, спілкування з цікавими людьми, спостереження за рухом життя, власними емоціями й думками), що утверджують зміну світогляду, відображають внутрішній шлях пошуку, самоаналізу, саморепрезентації авторки в слові. Звичка записувати на зап'ястях у контексті твору набуває символічного значення – злиття, єдності у людині духовного й тілесного, народження смислу з уривків окремих фраз, які «татуюють» шкіру, де сліди, знаки є вираженням складного механізму підсвідомих асоціацій. Це підтверджує і розмаїта топографія записів: «Записка на сходах», «Записка на виноградній лозі», «Записка на снігу», «Записка в повітрі», «Записка, яку приніс цвіркун на своєму хребті» тощо.

«Записки на зап'ястях» присвячені поколінню ровесників письменниці. Це особлива молодь, яка народилася в кінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст., переживає усі етапи становлення незалежної Української держави, водночас перебуває у пошуках себе самої, проходячи особисті моменти кризи й піднесення, долаючи сумніви, утверджуючи, на думку Лесі Воронюк, націтворючу ідею буття. На поставлене питання: «Хто ми?», авторка відповідає чуттєво насиченою метафорою: «Ми народжувалися не просто. Не як сім поколінь до нас. А з рудників. З глибоченних напіврозритих шахт не знати якої свідомості. Стояв грудень і тужився опуклими кучугурами снігу, як міг. Чи, може, був серпень, і потріскували переспілі кавуни, а ми – між ними, а вони – між нами, солодкими і голими» [1, с. 9]. Часові маркери – грудень і серпень – вносять у долю героїв історичний підтекст, зрозумілий кожному українцю: проведення референдуму й проголошення незалежності України. Тож важливу роль у творі відіграють реалії доби. Але якщо в інших різновидах записок – це введені у твір факти, насичені конкретикою, то в «Записках на зап'ястях» – це емоції та ідеї, що виникають унаслідок художньо-образного осмислення подій: «Ми почалися якраз тоді, коли тут все розвалилося, і червоні прапори відправили бандероллю за адресою “до дідька лисого”, але після того дім не посвятили, посту не тримали, крашанками не вмивалися, лише про люди стояли всенощну у церкві. Отак, наче й добре у рідній країні, а толку немає. Кури золотих яєць не несуть, в жовто-блакитні сорочки вночі у шафах все одно світяться червоним, бо душі до причастя не ходили, режими прали, а себе вибілити не змогли» [1, с. 9].

Твір багатоаспектний і різновекторний за проблематикою: порушується питання про негативний вплив пострадянських залишків у свідомості на рівні абсурду сьогодення; проблема переобтяження обов'язками й відповідальністю, інформаційним перенасиченням, «загнаності» сучасної людини; пошук внутрішньої гармонії, спокою, вираженості рішень, побудови міцних морально-етичних орієнтирів; скороминушість життя, складність життєвого вибору, пошук істини, унікальності людини за межами буденності й умовностей, нав'язаних світом, проблема творіння й творця, національної ідентичності, віри й любові тощо.

«Записки на зап'ястях» побудовані у формі розповіді про життя шістьох осіб: оповідачки, Назара, Андрія, Ірини, Володьки й Наталі. Під зміненими іменами приховані реальні прототипи знайомих письменниці, які «<...> не хочуть виїжджати за кодон, які не хочуть займатися комерцією заради комерції, грошами заради грошей, облаштувати своє життя пластиковими вікнами, і жити й не бачити і не чути, що робиться. Вони хочуть вчитися, вони хочуть щось змінювати» [2]. Досить пунктирно можна окреслити провідну сюжетну лінію – стосунки головної героїні з Назаром. Але жанр поезії у прозі зумовлює своєрідність «Записок на зап'ястях», а саме: посилена емоційність витісняє на другий план подієвість, тому сюжет сприймається передусім як набір мотивів (пошуку, чекання, віри, любові тощо), властивих ліриці.

Особливою ознакою твору є відвертість авторки з читачем, адже вона розповідає про найсвятіше: любов, дружбу, мету життя, творчість тощо, – задаючи щиро-особистий тон записів: «Ще не

знаю, хто ми, і чи з'являться коли-небудь у нас за плечима нарости з пир'ям, але щось уже мотлошиться в голові, лоскоче у грудях, і хочеться стати таким високим, щоб обпекти долоні об сонце, а потім заживлювати їх вишневим глеєм чи перев'язувати виноградними лозами» [1, с. 10]. Крім того, у «Записках на зап'ястях» виразно простежуються автобіографічні моменти з життя Лесі Воронюк, що є інформаційним фактажем: поїздка в старому «ікарусі» взимку ковзкою дорогою й давно знайома зупинка, де завжди «кава – у пластикових стаканчиках, а пиріжки – з рисом і цибулею» [1, с. 7–8]; подорож до осіннього Львова й незабутні враження [1, с. 19]; топографічні маркери міста Чернівці (чернівецька бруківка [1, с. 21], вулиця Федьковича [1, с. 29], філармонія [1, с. 67] тощо), де мешкає письменниця; річки Черемош [1, с. 10] і Дністер [1, с. 24], штрихи до опису гір [1, с. 12], згадки місцевої флори і фауни [1, с. 13]; найяскравіші дитячі спогади про хатину чабанів, овець у стині й бабцю Вітю [1, с. 47–48]; дорослі спогади про навчання в університеті [1, с. 49]; робота журналісткою [1, с. 69], письменницька діяльність [1, с. 7]; звички, зокрема записувати на зап'ястях; оригінальні погляди на життя, сформовані пережитим досвідом тощо.

На автобіографічному матеріалі вибудована й система зображально-виражальних засобів. Наприклад, важливу роль у тексті відіграє символічний образ вишиванки як вияву національної ідентичності, адже Леся Воронюк є ініціаторкою Всеукраїнської акції – День вишиванки: «Коли знову народяться вишивальниці, що вишиватимуть справжніми нитками, такими, що не мінятимуть кольору вночі? Бо ми вже є – для тих сорочок» [1, с. 9].

Структурно твір складається із 101 записки, кожна з яких має власний заголовок-метафору і є смисловими вказівниками реципієнту. Їх назви відображають не тільки місце уявного нотування письменницею, а й порядок розташування у творі, зокрема: «Записка перша», «Передостання записка», «Остання записка». Обсяг записок різний: приміром «Записка на дзеркалі (до мене)» складається лише з одного слова: «Чекай» [1, с. 55]; «Записка на «Валідолі» – з одного речення: «Зовсім не шкодую свого серця, хай рветься» [1, с. 68]; «Записка, яку злизав вовк» – з двох речень: «Біль – то сказаний вовк. Скільки ж ін'єкцій врятують від сказу?» [1, с. 52]; «Записка на останньому вагоні потяга» займає одну друковану сторінку; найбільша за розміром «Записка на Філімоновій мітлі» – три повні сторінки.

Хронологію записів у творі важко простежити, оскільки авторка від початку ніби навмисне ігнорує час. Для прикладу, у другій записці занотовано: «Сьогодні 12 лютого якогось року. Воно не дуже люте, бо відпустило вулиці, і люди поплили між їх берегами, тримаючись за бордюри» [1, с. 10]. Наступний часовий маркер у «Записці на книжці» відсилає до вже згаданої дати: «Вже більше року від того лютого-нелютого дня, коли почала писати записки. Життя виявляється крутиться набагато швидше, ніж здавалося» [1, с. 86]. Оповідачка свідомо розвиває концепцію важливості існування «не в часі, а в емоціях» [1, с. 126], тому уникає будь-якої темпоральної конкретики. Але після останнього запису зазначено час написання твору – 14.02.08–23.03.10.

Особливістю смислового поділу тексту на записки є уривчастість і фрагментарність, наприклад, «Записка на людині» містить одне речення: «Шкода, що люди так не вміють» [1, с. 106], – сенс якого можна зрозуміти лише в контексті попередньої «Записки на місяці», яка метафорично переосмислює почуття любові й вірності в символічних образах Місяця й Землі. Н. М. Шанський про «Поезії у прозі» І. Тургенєва справедливо зазначав, що, на перший погляд, вони складаються зі «швидкоплинних і миттєвих «ума холодных наблюдений и сердца горестных замет <...>», насправді, «утворюють єдину образну систему мініатюр, вільно й розкуто, але міцно й по суті пов'язаних між собою як філософське, хоч і фрагментарне осмислення фактів об'єктивного світу й духовного життя людини <...>» [8, с. 48]. Тобто уривчастість і фрагментарність у «Записках на зап'ястях» письменниця використовує як художній прийом, викликаючи ефект недомовленості як, наприклад, у «Записці, яку приніс цвіркун на своєму хребті», адресованій оповідачці від Назара: «Зачепив ребром камінь, як спускався Черемошем, але ж... Нехай краще ребро, аніж голова. Доки не видужаю, не вернуся. Лю... (останнє слово на хребті цвіркуна до кінця не вмістилося)» [1, с. 22]. Останнє недописане, але найважливіше слово в повідомленні, посилює відчуття поступового духовного віддалення між персонажами, кризу в стосунках, про яку говориться не прямо, а опосередковано, тобто читач вільний домислювати подальший перебіг подій, співпереживати разом з героїнею. «Поезія у прозі цілісна за своєю суттю, їй властиве не хаотичне поєднання складових, а значною мірою їхня взаємозалежність» [7, с. 5].

Леся Воронюк творить «нову» рефлексивну, філософічну прозу, яка якісно протиставляється сучасній літературі сумнівної естетичної вартості, орієнтованій на читачів із невибагливими смаками, обмеженій зображенням еротики, насильства, низьких потягів та аморальних вчинків, нівелювання національних особливостей. Зразком, гідним наслідування, письменниця вважає творчість М. Коцюбинського, позначену виразним впливом імпресіонізму. Тому важливим у «Записках на зап'ястях» є лейтмотив відчуття повноти існування, коли людина усвідомлює унікальність свого буття, найбільше відкрита світові, а чуттєві образи підсилюють висловлену думку. Наприклад, у «Записці на виноградній лозі»: «Брати зі срібної тарілки виноградину і облизувати, мов чийсь пучечки пальців... Це зовсім не те, що ростити виноградну лозу» [1, с. 11].

У «Записках на зап'ястях» Лесі Воронюк концепти *любов* і *віра* є найважливішими складниками людського буття, причому перевага надається вірі (про що свідчить залишений письменницею на першій сторінці книги автограф – «Віра врятує світ», що, водночас, є цитатою із «Записки у натовпі» [1, с. 107]). У творі *любов* різна: поступово усвідомлене кохання, яке зародилося з дружби, між Володькою та Іриною; нищівна любов-пристрасть між Андрієм і Наталею; любов як пошук, що триває усе життя, між головною героїнею і Назаром; любов до Батьківщини; любов Творця до свого творіння. Авторка переконана, що все починається з любові, але існує завдяки вірі – це основна ідея твору.

Кожного з шести героїв твору авторка характеризує у якійсь із записок. Наприклад, «Записка на виноградній лозі» вперше знайомить читача з Андрієм; «Записка на піднебінні» – не характеристика в традиційному розумінні, а скоріше імпресія, яку викликає у свідомості оповідачки образ Володьки; «Записка на фользі» про Ірину – сильну, неординарну й незалежну жінку, яка «вірить, що знання – то найвища благодать, куляста досконалість» [1, с. 17]; образ Наталі вперше з'являється в «Записці на скляній скрині». Крім того, у «Записці на Філімоновій мітлі» є два епізодичні персонажі – двірник Філімон і баба Кіца; у «Записці на лапі павука» діє павук Вася, який живе на моніторі робочого комп'ютера письменниці; «Записка на Сосо Channel» знайомить читача з образом дворняжки «<...> з чорною блискучою шерстю і білою плямкою на грудях, точнісінько, як та леді, котра одного разу вбрала коротеньке чорне платтячко з білими перлами і назавжди навчила жінок вміти бути жінками» [1, с. 59] та інші. Лише раз з'являючись у тексті, вони передають пам'ятні для оповідачки враження, відкриті істини життя, які помічаєш, дивляючись у дрібниці.

«Записка на снігу» присвячена проблемі внутрішніх пошуків Назара, втечі в гори, «як тільки від цього світу ставало млосно» [1, с. 14]. Свідомість оповідачки метафорично перетворює його в камінь, який позбавлений відчуттів, лише *присутній* [1, с. 12]. Назар – людина, яка не може знайти необхідний шлях пізнання й утвердження в житті, він «бачив лиш півсвіту, півнеба, півгір, був напівсобою» [1, с. 12]. Коли втечі набувають постійного характеру: «Ішов. Вертався. Знову ішов і залишав лише безсоння» [1, с. 14], – назріває внутрішній конфлікт твору, динаміка якого нарощується в міру чекання й віри оповідачки в повернення коханого. О. Івасюк справедливо підкреслює, що в поезії у прозі «немає яскраво вираженого конфлікту, характерного для епічних і драматичних творів. <...> конфлікт виражений в композиційному контрасті, протиставленні окремих предметів, явищ, синтаксичному контрасті» [3, с. 7]. Ця ознака превалює й у «Записках на зап'ястях». «Записка в повітрі» майстерно відтворює збентеженість головної героїні через градацію питальних речень, відповіді на які немає кому. Вони ніби «зависають» у повітрі, клубочаться, множаться й нагнітають сумніви: «Як же стати твоїм щастям? Як же бути твоїм духом і розумом? Як же бути твоєю вірою і спогадами? Може, стати твоєю тінню, твоїм набридливим ехо? Де любити і куди любити? Як міцно любити, щоби не вдушити? Як чекати, щоб дочекатися? <...> Як горіти, щоб розморозити твою душу? Як хотіти, щоб ти хотів? Як засинати, щоб милувався збоку? Як прокидатися, щоб тобі хотілося прокидатися поруч? Як любити, щоби любив? Як жити...» [1, с. 23]. Останнє речення обривається, недоказане, ніби губиться в незліченному переліку інших «вічних» питань, на які ніхто досі не зміг дати відповіді. Ліричній героїні залишається лише вірити, шукати й чекати, переборюючи страх і сумніви.

Закономірно, особисті записи не передбачають прямої характеристики того, хто їх веде, тому «внутрішня» біографія, історія духовного життя оповідачки розкрита опосередковано, через думки, описи почуттів, оцінки, чуттєві імпресії. Важливими є всі зафіксовані події чи емоції, які відчула й пережила саме вона, а не хтось інший. Реципієнт глибоко проникає у внутрішній простір думок наратора, розшифровує складні асоціативні зв'язки, породжені життєвим фактажем. Наприклад,

змістова лінія «Записки першої» вибудована на асоціативно-образному ланцюжку: автобус – рух – шлях – думка – зупинка – пошук: «Людські обличчя міняються кожної миті, а я шукаю ідеально і детально виписаного природою героя...» [1, с. 8]. З перших речень оповідачка позиціонує себе як письменницю – людину, яка помічає цікаві дрібнички, спостерігає за довколишнім світом, інтуїтивно пізнає й аналізує суть речей і свого оточення: «У таких автобусах не буває затишно. Чи то у всіх дежавю, чи ще одну книгу починаю з тих самих рядків. Чомусь у старих безкрилих «ікарусах» добре думається і пишеться добре» [1, с. 7]. Самохарактеристика головної героїні – основне джерело інформації про неї у творі: «Ще далека й глибока зима, котру люблю лише я» [1, с. 7], «Не хочеться бути цивілізованою і сидіти смиренно, хочеться метатися по салону <...>» [1, с. 7], «Не важливо звідки й куди їду. Тут найперше – шлях» [1, с. 7].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, «Записки на зап'ястях» Лесі Воронюк – оригінальний авторський експеримент, синтез записок і поезії в прозі, що обумовлено особливістю жанрових ознак твору: по-перше, прозова форма, невеликий обсяг, суб'єктивне, емоційне вираження ставлення до зображуваного, уривчастість і фрагментарність оповіді; по-друге, наявність специфічних для записок рис – нарація від першої особи, тип оповідача, автобіографічні елементи, жанровий маркер у назві; та поезії в прозі – настроєвість, емоційність, ліризм, широкий спектр зображально-виражальних засобів, заміна сюжету мотивами. Твір репрезентує сучасну індивідуально-авторську інтерпретацію записок, формування нового жанрового коду.

Джерела та література

1. Воронюк Л. Записки на зап'ястях (Поезія в прозі) / Леся Воронюк. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – С. 5–132.
2. Зима О. «Записки на зап'ястях»: презентація книги молодій письменниці [Електронний ресурс] / Оксана Зима. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2061425.html>
3. Ивасюк О. Становление и развитие жанра стихотворения в прозе в украинской литературе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 / Ивасюк Оксана Михайловна. – Одесса, 1988. – 16 с.
4. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1. А (аба) – Л (лямент) / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : Академія, 2007. – 608 с.
5. Савкина И. Записки как «деперсонализированный дневник»: документально-художественный потенциал жанра / Ирина Савкина // Вопр. лит. – 2013. – № 1. – С. 337–354.
6. Скрипник А. В. Гоголевский дискурс в творчестве Ф. М. Достоевского (на материале «Записок сумасшедшего» Гоголя и «Записок из мертвого дома» Достоевского) / А. В. Скрипник // Вестн. Томск. гос. ун-та. Сер. : Филология. – 2012. – № 1 (17). – С. 109–121.
7. Чепурняк Т. О. Жанр поезії в прозі в українській літературі ХХ ст. Еволюція. Поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 / Тетяна Олександрівна Чепурняк. – Черкаси, 2013. – 20 с.
8. Шанский Н. М. «Стихотворения в прозе» И. С. Тургенева / Н. М. Шанский // Рус. яз. в шк. – 1988. – № 6. – С. 48–52.

Шахова Катерина. «Рейнкарнация» национального жанра в «Записках на запястьях» Лесы Воронюк. В статье рассматриваются «Записки на запястьях» Лесы Воронюк как оригинальный авторский эксперимент, синтез записок и поэзии в прозе, что обусловлено жанровыми особенностями произведения: во-первых, прозаическая форма, небольшой объем, субъективное, эмоциональное выражение отношения к изображаемому событиям, прерывистость и фрагментарность текста; во-вторых, наличие специфических для записок характеристик – повествование от первого лица, тип рассказчика, автобиографические элементы, жанровый маркер в названии и т. д.; и поэзии в прозе – настрой, эмоциональность, лиризм, широкий спектр изобразительно-выразительных средств, замена сюжета мотивами. Поэтика названия «Записок на запястьях» акцентирует на истории их создания: художественные записки родились из спонтанных ежедневных заметок, которые утверждали изменение мировоззрения, отражали внутренний путь поиска, самоанализа, репрезентации автора в слове. Охарактеризован образ рассказчицы и главных героев, раскрыты узловые моменты сюжета. Таким образом, произведение является примером современной индивидуально-авторской интерпретации записок, формирования нового жанрового кода.

Ключевые слова: записки, поэзия в прозе, рассказчик, жанр, стиль.

Shakhova Kateryna. The “Reincarnation” of National Genre in “Notes on the wrists” by Lesya Voronyuk. The article deals with the Lesya Voronyuk’s “Notes on the wrists” as the original author’s experiment, synthesis of notes and poetry in prose, due of specific genre features of work: firstly, prose form, small content, subjective and emotional expression of depicted, discontinuity and fragmentation of the narrative; secondly, there are specific features of notes (first-person narration, narrator’s type, the autobiographical elements, genre marker in the title etc.) and poetry

in prose (feelings, emotions, lyricism, diversity of art tools, replacement plot by motifs). Poetics of the title of “Notes on the wrists” focuses on the story of its creation: the art notes born from spontaneous daily records, which witness the change in outlook, reflect the way of internal search, introspection, author’s expression in the word. The study reveals the images of narrator and the main characters; it observes the key points of plot. Thus the “Notes on the wrists” by Lesya Voronyuk represent the modern individual author’s interpretation of notes and formation of new genre code.

Key words: notes, poetry in prose, narrator, genre, style.

Стаття надійшла до редколегії
20.11.2014 р.

УДК 82.01

Тетяна Шелкунова

Код гри в романі Г. Гессе «Гра в бісер»

У статті досліджено зв’язок гри із духовністю на матеріалі роману Г. Гессе «Гра в бісер». Гру інтерпретовано як культурософську категорію, завдяки чому декодовано розважальний субкод гри і доведено, що визначені ознаки гри тісно пов’язані із законами розвитку об’єктивних духовних утворень.

Ключові слова: гра, духовність, символ, код, культурософія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Вивчаючи творчість Г. Гессе, дослідники шукають різні методи інтерпретації ключового образу роману «Гра в бісер» – Гри. Найчастіше Гру у романі, за автором, визначають як символ усього духовного світу людства, витонченої інтелектуальної діяльності, універсальної мови, яка виражає усі смисли наук і мистецтв. Касталійську гру називають квінтесенцією істини [7, с. 21]. Б. Целлер пише про Касталію як про зразок порядку, розуму, міри, а Гру визначає суттю мистецтва, таємницею високого і прекрасного. Інші дослідники так само ототожнюють концепцію гри у романі із мистецтвом, зокрема із музикою, що є ідеальним світом, «першоджерелом порядку, звичаїв, краси та здоров’я» [8, с. 192]. Музика, а отже гра – це момент переживання істини, тому що музика є «абсолютом, Єдиним, Самістю» [10, с. 157]. За А. Березіною, в ідеї гри закладений пошук абсолютного духу, гармонії, досконалості. Застосовуючи теорію архетипів, О. Науменко зазначає, що гра у романі – архетипний символ магічно-символічної творчості, адже Касталія виступає «квінтесенцією літератури», ідеального світу [81, с. 215]. Літературознавчий термін *символ* найзручніший для інтерпретації гри як художнього образу твору, але дослідниками ще недостатньо вичерпане пояснення зв’язку гри із духовністю, ще не вказано, який стосунок має гра до вершин людського духу. Відповісти на ці питання, що є **метою** статті, допоможе інтерпретація гри як культурософської категорії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Науковці постійно шукають місткий влучний термін для дешифрування усіх смислів, що увібрав у себе образ гри в романі. Зупинилися на терміні *символ*. Символ виявляє у грі згусток діалектично взаємопов’язаних значень, характерних для поняття духовності. Гра та духовність взаємно поширюють та поглиблюють одне одного конотативними значеннями: обидва поняття вже можна розглядати або як штучне хитке буття, або як витончену шляхетність. Завдяки символу Гессе вдалося пов’язати по-зірно протилежні феномени. Ознаки гри та духовності виявили здатність взаємно накладатися.

Поширене твердження, що мова будь-якої культури – символічна. Зокрема, О. Шпенглер визначає культуру як «сукупність великих символів життя, почувань та розуміння» [12, с. 344]. Усе, що відбувається у межах певної культури, є символами, через які виражає себе душа. Тому не варто шукати у формах культури причинно-наслідкові зв’язки і вивчати, *чим* вони є, але пізнавати, що вони позначають, що означають, який смисл у них закодований. Тому одним із ефективних підходів до вивчення надбань культури вважається семіотичний. Культура як система здатна виробляти та акумулювати знання, цінності завдяки таким структурним елементам, як коди. Культурний код, як пояснює С. Кочерга, «це перспектива множинності цитат, постулатів, концепцій, знань, міраж,